

Η ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΙΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ *

[Ἑταιρεία Ἑλληνισμός. Ἐθνικά ᾠσμικά 1453—1821. Ἐκδόσεις δευτέρα συλλογῇ καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ προσθήκῃ ἱστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χ. Χρηστοθασίτῃ. Ἐν Ἀθήναις εἰς 16ον σ. 336].

Α'.

Πρὸ ἑπτὰ περίπου ἐτῶν ἡ ἐνταυθα ἑταιρεία «Ἑλληνισμός» ἐξέδωκεν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐθνικά ᾠσμικά» μὲτ' ἐκλογὴν δημοτικῶν ᾠσμάτων ἐκ προγενεστέρων συλλογῶν. Ἦν δὲ τὸ εὖωνον αὐτῆς ἦτο προωρισμένη νὰ καταστήσῃ γνωστότητα εἰς εὐρὺν κύκλον ἀναγνωστῶν τ' ἀριστοτεχνήματα τῆς δημώδους ποιήσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμοῦ» περὶ ἐκδόσεως ταύτης συλλογῆς ἐμαρτύρει φιλοπατριν καὶ πεφωτισμένην μέριμναν περὶ ἐκδόσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, διότι οὐδὲν νομίζομεν συντελεστικώτερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πατρίων παραδόσεων. Ὅσον ἐντελέστερον γνωρίζει ὁ Ἕλλην τὴν πατρίδα του, τόσον διακαέστερον ἀγαπᾷ αὐτήν. Οὐδενὸς δ' ἄλλου ἔθνους ἡ ἱστορία παρουσιάζει τοσοῦτον ἀδρᾶ διδάγματα φιλοπατρίας, εἰς οὐδενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἥθη καὶ τὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις ἐμπραίνεται ἐνχρητέστερον ἢ εὐγένεια τῆς ψυχῆς καὶ ἡ πνευματικὴ εὐφυΐα. Τὰ δὲ ἱστορικὰ δημοτικὰ ᾠσματα ἡμῶν συγκεφαλαιοῦντα εἰς εὐσύννοπον περίγραμμα γεγονότα τῆς πατρίδος ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ὑπερέχοντα δὲ τῶν προϊόντων τῆς δημώδους φιλολογίας ἄλλων λαῶν κατὰ τὸ ποιητικὸν ὕψος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθήματος, εἶναι οἱ εὐγλωττότατοι διδάσκαλοι τῆς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπης.

Ἀλλὰ τὸν εὐγενῆ σκοπὸν τῆς ἑταιρείας σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐματαιώσεν ἡ ἄστοχος ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς. Ἡ συλλογὴ ἐκείνη τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων κατηρτίσθη προχείρως μετὰ πολλῆς ἀμελείας καὶ

*) Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐφημερίδῃ Ἀθήναις ἀρ. 233, 234, 235 καὶ 239 (τὴν 10—12 Ἰουνίου 1903) ἐν τῇ Ἀγῶνι ἀρ. 228—230 (τῆς 1, 8, 15 Αὐγούστου 1903.)

ἀπειροκαλίας. Ὡς βάσιν εἶχε τὴν πρὸ τεσσαρχονταετίας ἐκδοθεῖσαν ἐν Λιψία συλλογὴν τοῦ Πάσσωβ, ἐκ ταύτης εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχε παραλειφθέντων τῶν πλείστων ᾠσμάτων. Εἰς τὰ σφάλματα δὲ τοῦ Γερμανοῦ ἐκδότου προσετέθησαν καὶ ἄλλα τῶν Ἑλλήνων ἀντιγραφέων καὶ τυπογράφων, αἱ πλημμελεῖς παρὰ τῷ Πάσσωβ χρονολογίαι τῶν γεγονότων ἀφέθησαν ἄθικτοι, οὐδεμία κατεβλήθη φροντίς πρὸς τήρησιν χρονολογικῆς τινος τάξεως, ἀλλ' ἐν συμφυρμῷ πλησίον ἀλλήλων ἐτέθησαν ᾠσματα, ἀναφερόμενα εἰς πασίγνωστα γεγονότα διαφόρων χρόνων, καὶ τὸ χεῖριστον περιελήφθησαν καὶ ᾠσματα ἀκρυφνῶς ληστρικά (οἶον λ. χ. τὸ ἐν σ. 19) οὐδεμίαν ἔχοντα θέσιν εἰς συλλογὴν παιδαγωγικὸν ἔχουσιν σκοπόν.

Ὅθεν ἀναγκαία ἦτο ἐκδοσις νέου ἀπανθίσματος τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων, γενομένη μετὰ τῆς στοργῆς καὶ τῆς φροντίδος, ἥς εἶναι ἄξια τὰ ἐθνικὰ ταῦτα κειμήλια. Μετὰ πολλῆς δὲ χαρᾶς ἠκούσαμεν ἀγγελλόμενον ὅτι τοιαύτην ἐκδοσιν πρεσχεύασε καὶ πάλιν ὁ «Ἑλληνισμός». Ἡ ἐταιρεία αὕτη διαθέτουσα ἐπαρκεῖς πόρους πρὸς τύπωσιν πλουσίας συλλογῆς μὴ ἀποβλέπουσα εἰς κέρδος ὑλικόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐθνικὴν ὠφέλειαν, δυναμένη δὲ διὰ τῶν μελῶν τῆς νῆα διαδῶσθαι ἀπανταχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ νὰ καταστήσῃ κοινὸν κτῆμα παντός Ἑλλήνος τὸ βιβλίον, ἦτο ἀρμοδιωτάτη πρὸς τοιοῦτον ἔργον. Ἐκ τῆς ἀποτυχίας δὲ τῆς πρώτης συλλογῆς ἠλπίζετο ὅτι θὰ ἠρύετο διδάγματα περὶ σκοπιμωτέρας συνθέσεως τῆς νέας διὰ τῆς διορθώσεως τῶν παρατηρηθεισῶν ἐν ἐκείνῃ πλημμελειῶν καὶ ἐλλείψεων. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη διεψεύσθη οἰκτρῶς. Τὸ πρὸ ἐκδομᾶτος περὶ τοῦ ἐκδοθέν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» τεύχος τῶν Ἑθνικῶν ᾠσμάτων, ἐμποιεῖ κατάπληξιν διὰ τὴν συντέτακται ἐν αὐτῷ παραμόρφωσιν, διαστροφὴν καὶ ἐξαχρείωσιν τῶν ἐθνικῶν ᾠσμάτων. Μία τῶν ἐνταῦθα ἐφημερίδων δημοσιεύουσα τὰ πρωτόλεια τῆς συλλογῆς ταύτης ἐνεκωμιάζει «τὴν κολοσσιαίαν ὅσον καὶ ἀνεκτίμητον ἐθνικὴν ταύτην ἐργασίαν». Ἀλλ' ἀληθῶς κολοσσιαία εἶναι μόνον ἡ τόλμη τοῦ ἐκδότου, παρεμβολόντος ἀτέχνους καὶ ἀνοήτους στίχους τῆς ἰδίας κατασκευῆς εἰς τὰ ᾠσματα καὶ παρουσιάζσαντος τούτους ὡς ἀπαυγάσματα τῆς δημώδους μούσης, συγκολλήσαντος στίχους διαφόρων ᾠσμάτων καὶ διχάσαντος αὐτοτελεῖ ᾠσματα, ὧν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐνότητα. Θαυμαστὴ δ' ὄντως εἶναι καὶ ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ἐν τῷ προλόγῳ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν «τῆς διαφθορᾶς, ἣν τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἡμῶν ᾠσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀφότου ἐποιήθησαν».

Τὰ δημοτικὰ ἡμῶν ᾠσματα, κατὰ τὸν γνωστὸν εὖστοχον χαρακτηρισμὸν Γερμανοῦ ἱστορικοῦ, φαίνονται ὡς χεῖμαρροι ἀφρισμένοι, ἐκρέοντες ὅχι ἀπὸ ἀνθρώπινα χεῖλη, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ δοκιμώτατος ποιητὴς ἂν ἤθελεν ἐπιχειρήσῃ νὰ προσθέσῃ τι εἰς αὐτά, αἱ προσθήκαι τοῦ θὰ εἶχον ἐμψαῖον ἐπιρράμματος. Ἀλλως δὲ ταῦτα δὲν εἶναι

μνημεία ποιητικά μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱστορικά καὶ λαογραφικά. Οἰαδῆποτε δὲ μεταβολὴ θεωρεῖται ὡς μειοῦσα τὴν ἀξίαν των καὶ διαφθείρουσα αὐτά· καὶ εὐλόγως· διότι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι διὰ τῆς διορθώσεως ἡδύναντο νὰ κατασταθῶσιν ἀρτιώτερα ἀπὸ καλολογικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενα, θ' ἀπέβαινον ὅμως ἄχρηστα ὡς μνημεία ἱστορικά καὶ λαογραφικά εἰς τὸν μελετῶντα τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν χαρκετῆρα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Συμβαίνει μὲ τὰ δημοτικὰ ᾄσματα καὶ μὲ τὰλλα προϊόντα τῆς δημώδους φιλολογίας ὅτι καὶ μὲ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἂν καὶ εἰς ταῦτα αἱ νεώτεραι προσβῇ καὶ εἶναι εὐδιαγνωστότεραι· ἐνῷ πρότερον δὲν ἐξετίθεντο εἰς τὰ μουσεῖα τὰ κολοβά καὶ ἡκρωτηριασμένα, ἂν δὲν ἐπεσκευάζοντο, σήμερον ἀποδοκιμάζεται πᾶσα συμπλήρωσις· καὶ διδακτικώτατον θεωρεῖται τὸ πάθημα τοῦ Θερβάλδσεν, ὅστις καταγελάται διὰ τὰς συμπληρώσεις τῶν Αἰγινητικῶν ἀγαλμάτων, τῶν ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου ἐκτεθειμένων. ἂν καὶ ἦτο ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γλυπτῶν, καὶ οὐδεὶς ἡδύνατο νὰ φαντασθῇ τότε, ὅτι τοιοῦτος τεχνίτης δὲν ἔλατο ἱκανὸς νὰ συμπληρώτῃ ἐπιτυχῶς οἰονδῆποτε πλαστικὸν ἔργον.

Ἄλλοτε ἀπετόλμησάν τινες ἄλλοι ἄνδρες νὰ ἐπιφέρωσιν ἐπουσιώδεις μεταβολὰς εἰς ἔργα τῆς δημώδους ἐλληνικῆς φιλολογίας, ὅπως ἀποκαταστήσωσιν αὐτά, ὡς ἐνόμιζον, ἀρτιωτέρως καὶ ἀρτιώτερα. Ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτῶν ὡς κατέκριναν, χαρκετῆρισθάντες ὡς πλαστογράφοι, ὥστε ἠλπίζετο ὅτι οὐδεὶς ποτε θὰ ἐπαίρει πλέον ὁμοίον τι. Καὶ ὅμως τὴν δυσάρεστον ταύτην ἐκπληξὴν μὴ ἀπεφύλασεν εἰς πολλῇ μείζονα βαθμὸν ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑθνικῶν ᾄσμάτων τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ».

Ὁ αἰόδιμος Σπ. Ζαμπέλιος, ἐκδίδων τὸ δημῶδες ᾄσμα περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἔκρινεν ὅτι ἡ διήγησις ἦτο ἀσυνάρτητος καὶ ἡ λύσις ἐπῆρχετο ἀποτόμως, ἐνόμισε δὲ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον νὰ τὸ μεταβάλῃ μικρόν, ὅπως τὸ βελτιώσῃ. Ἀλλ' ὁ Legrand ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν δημῶδων ἐλληνικῶν ᾄσμάτων σ. 183 κατέκρινε τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν κείμενον ὡς πλαστογραφηθὲν (falsifié). ὁ δὲ Κρουμβάχερ πραγματευόμενος περὶ τοῦ αὐτοῦ ᾄσματος λέγει (ἐν Ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας 2ας ἐκδ. σ. 833), ὅτι ὁ Ζαμπέλιος ἐπλαστογράφησε καὶ διὰ παρεμβολῶν ἠλλοίωσε τὸ κείμενον αὐτοῦ καὶ ὅτι τὴν πλαστογραφίαν (fälschung) ἀπεκάλυψεν πρῶτος ὁ Λεγράνδ.

Ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος ἀρχαιολόγος Φραγκίσκος Λενορμὰν ἐν τῇ μονογραφίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ (σ. 399 κέ.) ἐδημοσίευσεν δημῶδες παραμῦθιον συγκολλήσας πρὸς κατασκευὴν αὐτοῦ δύο τοιαῦτα, ἅτινα μάλιστα δὲν συνέλεξεν αὐτός, ἀλλὰ παρέλαθεν ἐκ προηγουμένων δημοσιεύσεων. Τοῦτο ἀπεκάλυψεν ὁ Γερμανὸς καθηγητῆς Bernhard Schmidt ἐν ἰδίῳ ἄρθρῳ, δημοσιευθέντι ἐν τῷ φιλολογικῷ περιοδικῷ συγγράμματι *Ρηνικῷ Μουσείῳ* (Rheinisches Museum 1876 σ. 273—282), στίγματι τῆς τῶν Γάλλων

ἀρχαιολόγον ὡς πλαστογράφον καὶ τὰ δημοσιεύματα αὐτοῦ ὡς ἀνάξια πίστεως.

Οἱ τοσοῦτον δεινῶς κατηγορηθέντες σοφοὶ ἄνδρες ἐξελέγχονται ὡς ἄτολμοι καινοτόμοι παραβαλλόμενοι πρὸς τὸν ἐκδότην τῶν ἐθνικῶν ᾠμάτων. Οὗτος εὐπαρρησιάστως κατακρίνει πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ συλλογεῖς, διότι τὰ δημοτικὰ ᾠσματα κατέταξαν εἰς τὰς συλλογὰς των, «ὅπως παρελάβανον αὐτὰ εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἴτε ἀπὸ τὴν γραφίδα τῶν μικροσυλλογέων των». Ἐν ἄλλοις λόγοις κατακρίνει αὐτούς, διότι εὐσυνειδήτως ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον των καὶ δὲν παρεχάραξαν δι' αὐθαιρέτων διορθώσεων τὰ δημῶδη καίμενα. Ἀλλ' αὐτὸς ἀπαξιῶν νὰ ἀκολουθήσῃ δουλικῶς τοὺς μικροσυλλογεῖς ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ τὰ δημῶδη ᾠσματα οὐχὶ ὅποια εἶναι, ἀλλ' ὅποια ἔπρεπε νὰ εἶναι—κατὰ τὴν κρίσιν του, ἐννοεῖται. Διὰ τοῦτο πρὸ οὐδενὸς ὑποχωρεῖ μέσου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ· ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς ἰατρὸς τέμνων καὶ καίων θεραπεύει τὰς πληγὰς, καὶ αὐτὸς τὴν διαφθοράν, ἣν τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἡμῶν ᾠσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐπανορθώνει ὅτε μὲν προσθέτων στίχους, ὅτε δ' ἀφαιρῶν, ὅτε μὲν συγκολλῶν, ἄλλοτε δὲ διασπῶν.

Ἀνιαιρότατον βεβαίως θὰ ἦτο νὰ παρακολουθήσωμεν κατὰ πόδας τὸν ἐκδότην εἰς τὸ ἔργον του, διὰ νὰ καταδείξωμεν ὅποσον διὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ παρεμόρφωται καὶ διέρχεται τὰ δημῶδη ᾠματά. Ἀλλ' οὐδὲ εἶναι τοῦτο ἀναγκαῖον. Αὐτὸς οὗτος ὁ ἐκδότης ὑποδεικνύει δύο ᾠσματα τῆς συλλογῆς του, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας του. Καὶ εἰς τῶν ᾠμάτων τούτων τὴν ἐξέτασιν μόνον θὰ περιορισθῶμεν.

«Ἐπρεπε λοιπόν, λέγει, ν' ἀνιστήσω ἕκαστον ᾠσμ., νὰ εὕρω τὰ χάσματά του καὶ τὰ ἐλλείποντα τμήματά του καὶ νὰ τὰ συγκολλήσω ἀρμονικῶς, ὅπου δεῖ, παρουσιάζων τὰ ᾠσματα ταῦτα ὅσον τὸ δυνατόν ἄρτια. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ἐργασίας μου ταύτης ἀναφέρω τὸ πρῶτον ᾠσμα τῆς παρούσης συλλογῆς, τὸν «Ἑθνικὸν Θρῆνον», ὅπερ ἀντὶ δώδεκα στίχων, μεθ' ὧν ἔξεδόθη ὑπὸ τῶν προγενεστέρων μου, ἐκδίδω αὐτὸν μετὰ τριάκοντα δύο, καὶ τὸ τρίτον ᾠσμα, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλευθερία καὶ Τυραννία», τὸ ὅποτον εἰς ὅλας τὰς προηγουμένας ἐκδόσεις φαίνεται συγκεκολλημένον μεθ' ἑτέρου ᾠματος, χωρὶς οὐδεὶς τῶν προγενεστέρων μου ἢ τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα καταγινομένων νὰ τὸ ἀντιληφθῇ.»

Β'.

Τὸ πρῶτον τῶν ᾠμάτων τούτων εἶναι ὁ Θρῆνος διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὸ καίμενον τὸ παρέλαθεν ἐκ τῆς παρὰ τῷ Ζαμπελίῳ παραλλαγῆς, ὡς ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Πάσσωδ (ἀρ. 196). Ἀποτελεῖται δὲ τὸ καίμενον ἐκ 16 στίχων (ὄχι 12 ἢ 13, ὡς λέγει ὁ ἐκδότης)· εἰς τούτους προσέθεσεν ἄλλους δύο ἐκ παραλλαγῆς τῆς συλλογῆς τοῦ Οὐλερίχου

παρά τῷ αὐτῷ Πάσσωδ (ἄρ. 195) καὶ ἄλλους δεκατέσσαρας ἐκ τῆς ἰδίας φαντασίας διπλασιάσας τὸν ὄγκον τοῦ Πάσσωδ ἀναφέρει ὁ ἐκδότης καὶ ἄλλους δύο συλλογεῖς, ἀλλ' οὗτοι εἶναι οἱ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πάσσωδ ἐν ἄρ. 194 μνημονευόμενοι, εἰς οὓς οὗτος παραπέμπει. Ὁ Ellissen, ὁ δημοσιεύσας παραλλαγὴν τοῦ αὐτοῦ ᾠσματος (Analekten 1857 τ. III σ. 264), καὶ ὁ Μανοῦσος (Τραγούδια Ἑθνικὰ, Κέρκυρα 1850 σ. 178) δὲν ἀναφέρονται ὑπ' αὐτοῦ, διότι καὶ ὁ Πάσσωδ τοὺς ἐλησμόνησεν· ἐπίσης δὲν ἀναφέρονται καὶ οἱ ἡμέτεροι Γιάνναρης (Ἑσμματα κρητικὰ σ. 3), Παπαζαφειρόπουλος (περισυναγωγὴ σ.120), Πολυλάς (φιλολ. γλῶσσα σ. 71) καὶ ἄλλοι, νεώτεροι ὄντες τοῦ Πάσσωδ. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι καὶ ἄλλοι θρῆνοι διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅλως διάφοροι τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς εἶναι γνωστοί· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδημοσιεύθησαν εἰς συλλογὰς δημοτικῶν ᾠμάτων ὅχι τόσον προχείρους, ὅσον ἡ τοῦ Πάσσωδ, παρέμειναν ἄγνωστοι εἰς τὸν ἐκδότην τῶν Ἑθνικῶν Ἀσμάτων (πλὴν, ἐννοεῖται, τῆς παρὰ Λεγράνδ παραλλαγῆς, καθόσον αὕτη περιελήφθη ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς «Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ»).

Τὸ συγκινητικὸν τοῦτο ᾠσμα εἶναι τὸ τιμαλφέστατον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν κειμηλίων ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως κρινόμενον. Διότι συγκεφαλαιώνει πάντας τοὺς ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας. Σκοπὸς τοῦ εἶναι νὰ δηλώσῃ τίς ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους μετὰ τὴν μεγάλην συμφορὰν τῆς κατὰ τὴν ἐκδοτικὴν αὐτοκρατορίας. Παρίσταται ὁ Θεὸς διὰ περιστὰς ἐξ οὐρανοῦ πεμφθείσης ἢ δι' ἀγγέλου ὑποσχόμενος ὅτι θ' ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας πάντα, ὅσων ἐστερήθησαν. Ἡ δὲ παρήγορος αὕτη πεποίθησις εἰς τὴν διαθήκην, ἣν ὁ Θεὸς ἔστησε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἡ ἐλπίς περὶ ἀναστηλώσεως τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἦτο ἡ ἐνισχύουσα αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας πρὸς τοὺς δεσπότας ἐν τῇ δουλείᾳ, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ μέγα ἐθνικὸν ἰδεώδες τῶν ἀπελευθερωθέντων καὶ τῶν ἀλυτρώτων.

Τί δ' ἀπέγινε τὸ ᾠσμα πετὸν εἰς χεῖρας τοῦ ἐκδότη τοῦ Ἑθνικῶν Ἀσμάτων; Διὰ τῶν διασκευῶν καὶ προσθηκῶν αὐτοῦ ἡ θεία ὑπόσχεσις μετεβλήθη εἰς κενοὺς παραμυθητικοὺς λόγους ἀνθρώπου. Ὁ ἄπεφθος χρυσὸς μετετράπη εἰς εὐτελεῖ μολύβδου σκωρίαν, τὸ κήρυγμα τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων παρεμορφώθη εἰς περιγραφὴν ἀνόητον καὶ τερπνὴν τῆς τελευταίας ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ λειτουργίας.

Παραθέτομεν τὸ οὕτω διασκευασθὲν κείμενον διὰ νὰ πεισθῇ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως πᾶς τυχὼν ἀπιστῶν. Τοὺς προστεθέντας ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς δύο στίχους περικλείομεν δι' ἀγκυλῶν, τοὺς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐκδότη ποιηθέντας διακρίνομεν δι' ἐπικλινῶν χαρακτήρων.

- Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία τὸ μέγα Μαναστήρι 1),
[πῶχει τριακόσιες καλογριαὶς καὶ χίλιους καλογέρους]
καὶ τετρακόσια σήμαντρα καὶ ἐξήντα δυὸ καμπάνες
5 κάθε καμπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶς καὶ διᾶκο 2).
Νά μπούνη 'ς τὸ χερουδικό, νά βγῇ ὁ βασιλέας 3).
[ψάλλει ζερβιά ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης]
κι' ἀπάνω στὸ χερουδικό, πῶδγαινε ὁ βασιλέας
περιστερὰ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μεσουράνια
10 καὶ λέει μ' ἀνθρώπινη φωνή, σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα.
«Πᾶντε, ψαλιᾶδες, τοὺς ψαλμοὺς κι' ὅς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπᾶδες βγάλτε τὰ ἱερά καὶ διᾶκοι ξεντυθῆτε
καὶ σβήσεται ὅλα τὰ κεριὰ καὶ τὰ καντήλια ὅλα,
γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νά τουρκιέψῃ.
15 Σταίλτε κι' ἀμέσως 'ς τὴ Φραγκιά νά ρθοῦν τρία καρδία,
τὸ να νά πάρῃ τὸ σταυρό, καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ τρανύτερο 4) τὴν ἁγία τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὰ μαγαρίσουν».
«Ἐπαν' εὐτὺς ἡ λειτουργιά, σωπάσαν οἱ ψαλιᾶδες,
20 ἡ ἐκκλησιὰ ἀνιστίναξε, σβηστήκαν τὰ καντήλια,
οἱ εἰκότες ἔρχισαν νά κλαῖν, νά χύκουν καὶ ὁ ἄρχιεπίσκοπος,
κι' ὁ βασιλιάς μετάλαβε μὲ τὸ φανερό του κλαῖ
καὶ 'ς τ' ἄλογό του ῥήχηκε καὶ πάλι νά πλάκωνε
λέγοντας πρὸς τὴν Παναγιά καὶ τὴν ἁγίαν Ἐλένη
«Σάπασε, κυρά Δέσποινα, καὶ εἰς ἄγρον οὐν κλαῖτε,
πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς, πάλι εἰς τὴν ἁγίαν εἶναι».
Καὶ τὴ στιγμή ποῦ ὁ βασιλιάς ἀπ' ἡ δέξιν ῥήμας
εἶνα, πανέμορφος παπᾶς 'ς τὰ χέρια (στὸ ἀγκάστις 5)
τὴν κοινωνιὰ καὶ τὸ σταυρὸ καὶ τὸ ἱερὸ βαγγέλιο,
30 ἔβγαλε μιὰν δρυγιά φτερά καὶ σὰν ἀπὸς ὑπώθη
καὶ πέταξε 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἀπὸ να παραθύρι,
γιὰ νά μὴν πέσουν 'ς τῆς Τουρκιάς τ' ἀντίχριστα τὰ χέρια.

1) Μαναστήρι εἶναι διαλεκτικός τύπος, τὸν ὁποῖον ἀνευ ἀνάγκης υποκατέστησαν ὁ ἐκδότης εἰς τὸ κοινὸν καὶ πανελλήνιον μοναστήρι. Διατί δὲ τὸ γράφει διὰ κεφαλαίου γράμματος, ὥς νά ἦτο κύριον ὄνομα;

2) Τὸ κείμενον εἶχε «Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶΣ κάθε παπᾶς καὶ διᾶκοΣ»· καὶ εἶχεν ὀρθῶς. Ἡ διόρθωσις ἐλέγχει ἀγνοίαν τοῦ κοινοτάτου ἰδιωτισμοῦ τούτου, ὃν ὁμοῦς διατήρηται ἀλλαχού.

3) Τὸ δημῶδες κείμενον ἔχει: καὶ νά βγῇ ὁ βασιλέας· διὰ τῆς μικρᾶς μεταβολῆς ἐγέναν ὁ στίχος χασμωδιώδης.

4) Τὸ ῥημα λέγει τὸ καλύτερο· ἡ ἁγία τράπεζα γὰρ εἶχεν τόσον μέγα βάρος, ὥστε νά εἶναι χρεῖα πρὸς μεταφοράν αὐτῆς πλοίου ἐξαιρετικοῦ μεγέθους· ἀλλὰ τὸ πλοῖον ἔπρεπε νά εἶναι καλύτερον τῶν ἄλλων καὶ ἀσφαλέστερον· διότι ἡ ἁγία τράπεζα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἦτο πολυτιμωτάτη· ὅθεν καὶ μεγίστην σπουδαιότητα ἀποδίδουσαν εἰς αὐτὴν αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις (βλ. ὅσα περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἐν Παρθενῶνι τ. Γ', σ. 5.) [Παραδόξ. σ. 680 κ. ἐ].

5) Ὁ διορθωτής τῶν ῥημάτων φησὶν ἀγνοῶν στοιχειωδέστατον κανόνα τῆς δημώδους στιχουργικῆς· ὅτι πάντοτε ὁ στίχος πρέπει ν' ἀποτελῇ αὐτοτελῆ πρότασιν.

Ὅχι μόνον πάντες οἱ προστεθέντες στίχοι, ἀλλὰ πᾶσα λέξις τοῦ διασκευαστοῦ, ἀντικαταστήσασα λέξιν τοῦ δημώδους κειμένου, εἶναι ἄτοπος καὶ παράλογος. Μεθ' ὅλην δὲ τὴν ἀηδίαν, ἣν ἐμποιεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀνάλυσις τοιοῦτου ἐξαμβλώματος, δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ καταδείξωμεν ἐναργῶς τοῦτο.

Ὁ 8 στίχος ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν αὐτολεξεῖ ὅσα λέγονται ἐν τῷ ἕκτῳ· τοῦτο δέ, διότι παρεμβάλων ἄνευ ἀνάγκης ὁ διασκευαστὴς ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς τὸν 7 στίχον διέκοψε τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου καὶ ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν προσθήκην, ὅπως τὸν καταστήσῃ σαφέστερον.

Ὁ 10 στίχος εἶναι περιττολογία, ἣν ἀποφεύγουσι τὰ δημῶδη ᾄσματα, ἀλλὰ καὶ περιττολογία ἀνόητος. Ἡ περισσότερὰ κατ' αὐτὴν ἐμιλεῖ καὶ ἡ φωνὴ τῆς εἶναι ἀνθρωπίνη· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνθρωπίνη δὲν εἶναι, εἶναι μᾶλλον ἀγγελικὴ. Ταῦτα δέ, διότι ἄλλη παραλλαγή δὲν ἀναφέρει περιστεράν, ἀλλὰ λέγει ἀπλῶς: «Φωνὴ τοὺς ἦρτ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπ' τοῦ ἀγγέλου κρίσῃ» καὶ ὁ διασκευαστὴς προσεπάθησεν ἀδεξιότατα νὰ συμβιδάσῃ ἀμφοτέρω.

Ἐν τῷ 11 στίχῳ τὸ δημῶδες κείμενον ἔχει «Πάψετε τὸ χερουδικόν».

Ὁ ἐκδότης ἔθεσε «Πάψτε, ψαλτᾶδες, τοὺς ψαλμοὺς» λησμονήσας ὅτι κατὰ τὸν ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς παρεμβληθέντα στίχον ἐν τῇ «Ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἔψαλλον ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης. καὶ τοῦτοι ἡ ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ γέγονατο ὁπωσδήποτε ἄλλως νὰ προσαγορεύσῃ, ἀλλ' ἐπέρχεται ψαλτᾶδε».

Οἱ ἄμέσως ἐπόμενοι στίχοι ὁ 12 καὶ 13 ἐπιμαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν τῆς γαλλικῆς ῥήσεως, ὅτι ἐν βῆμα μόνον χωρίζει τὸ ὑψηλὸν ἀπὸ τοῦ γελοίου. Κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην στιγμήν, ὅτε ἐπίκειται ἡ πτώσις τῆς βρσιλευούσης τῶν πόλεων καὶ ἡ τῶν Χριστιανῶν καταδίκη εἰς μουσαρωτάτην δουλείαν, παρεμβαίνει ἐξ οὐρανοῦ ὁ Θεὸς καὶ ἐξαγγέλλει τὸ θέλημά του πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνιγμένους πιστοὺς. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ὡς ἕκαστος προσδοκᾷ, θ' ἀποπνέωσι θεῖον ὕψος καὶ μεγαλειότητα, περὶ μεγάλων ὄντες καὶ δεινῶν πραγμάτων. Καὶ ἀληθῶς τοιοῦτον χαρακτῆρα ἔχουσιν ἐν τῷ δημοτικῷ ᾄσματι. Ἀλλ' ἐπέρχεται ὁ διορθωτὴς τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ μικρῶν μεταβολῶν τοῦ κειμένου καὶ τῆς προσθήκης ἑνὸς στίχου μετατρέπει τὴν τραγῳδίαν εἰς παρωδίαν καὶ οἰκτρῶς γελοιοποιεῖ τὰ πάντα ἐμβάλλων εἰς τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ λόγους ἀρμέζοντας εἰς νεωκόρον. Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ στιγμήν εἶναι κατὰ τὸν θαυμάσιον αὐτὸν διορθωτὴν τῶν Ἑθνικῶν ᾄσμάτων νὰ παραγγείλῃ εἰς τοὺς ἱερεῖς νὰ ἐκβάλωσι τὰ φελόνια τῶν καὶ εἰς τοὺς διακόνους νὰ ἐκδυθῶσι τὰ ὠράρια καὶ τὴν ἄλλην στολήν, ἱερεῖς δὲ καὶ διακόνοι νὰ φροντίσωσι διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς περιστάσεως νὰ σδήσωσιν αὐτοὶ τὰ κηρία καὶ τὰ κανδήλια τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ μὴ καταλίπωσι τὸ ἔργον τιῦτο εἰς τοὺς συνήθεις ἐκτελοῦντας αὐτὸ κανδηλανάπτας.

Τὸ ἀνόθευτον δημοτικὸν ἄσμα ἔχει ἀντὶ τούτων ἀπλῶς : «Παπᾶδες πᾶρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεριὰ σθηστήτε». Τὸ θεῖον παράγγελμα δηλαδὴ εἶναι νὰ σθεσθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φῶτα, οἱ δὲ ἱερεῖς νὰ παραλάβωσι καὶ ἀποκομίσωσιν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τὰ ἱερὰ σκεύη, ἵνα μὴ τὰ μολύνωσιν οἱ μέλλοντες νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν ἄπιστοι. Ἀναφέρεται δὲ ὁ στίχος οὗτος εἰς τὴν συγκινητικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ λειτουργίαν ἱερεὺς κατὰ κέλευσμα τοῦ Θεοῦ παραλαβὼν τὰ ἱερὰ σκεύη ἀνεχώρησεν εἰς κρύπτῃν τοῦ ναοῦ, ὅπου ζῶν ἀναμένει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἵνα ἐξέλθῃ κατὰ τὴν ἀνάκτισιν τῆς ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ λέξις ἱερὰ, ὡς γνωστὸν, ἔχει δύο σημασίας ἐν τῇ δημῳδῇ· σημαίνει δηλαδὴ καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων. Ὁ διορθωτὴς ὑπέλαθεν, ὅτι κεῖται ἐνταῦθα ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ σημασίᾳ, ἐπειδὴ δὲ τὸ «πᾶρτε τὰ ἱερὰ» ἐν τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ τοῦ ἐφάνη ἄσαφές, ἀντικατέστησε τὴν λέξιν διὰ τοῦ βγάλτε· καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ ἔτι σαφέστερον τὸ νόημα, προσέθηκε τὸ «καὶ διαῖκοι ξεντυθῆτε».

Τὴν κτᾶπληξιν, ἣν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους τὸ προᾶγγελμα τῆς δεινῆς συμφορᾶς, ἐκφράζει παραστατικώτατα τὸ δημῳδὸς ἄσμα δι' ἑνὸς στίχου : «Ἡ Δέσποινα τaráκτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες». Δὲν κατατρίβεται εἰς περιγραφὴν τοῦ τρόμου καὶ τῶν δεινῶν τῶν παρεστώτων· τὰ πάντα ἐν θαυμαστῇ βραχυλογίᾳ ἀποκαρϋφονται εἰς τὸ φοβερόν γεγὸς, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ εἰκόνες συνεκινήθησαν καὶ δάκρυσαν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι· εἶναι δὲ τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ, πιστεύοντος ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ εἰκόνες τaráσσονται καὶ δακρύουσι ἐκ θαύματος ἐπὶ μεγάλων καὶ δεινῶν συμβάντων.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐφάνησαν ἐπαρκῇ εἰς τὸν διορθωτὴν· ἤθελε καὶ τι ἐκφραστικώτερον καὶ καταπληκτικώτερον, καὶ τὸ εὔρε· ἔκαμε τὰς εἰκόνας νὰ μὴ δακρύουν ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ ἀρχίζουσιν νὰ κλαῖν καὶ νὰ χύνουν μαύρα δάκρυα, καὶ ἡ ἐκκλησία, δὲν μένει καὶ αὐτὴ ἀπαθής, ἀλλ' ἀναστενάζει. Ἀφῆκε δὲ τὴν φαντασίαν ἐκάστου νὰ παραστήσῃ τίνι τρόπῳ ἀναστενάζουσιν αἱ ἐκκλησίαι καὶ πῶς ἐκδηλοῦται ἡ ἀρχὴ τῶν θρήνων τῶν εἰκόνων, τίνες μορφασμοὶ εἶναι πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖοι, διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἔπειτα ἡ ροὴ τῶν μαύρων δακρύων.

Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ φοβερά συμβάντα τί μᾶς διηγεῖται ὁ διορθωτὴς ὅτι συνέβη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συμπληρῶν τὸ δημοτικὸν ἄσμα ; Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ λειτουργία καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διαῖκοι ἐξεδύθησαν καὶ τὰ φῶτα ἐσθῆθησαν, προβαίνει ὁ βασιλεὺς μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ μεταλαμβάνει.

Μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν ἐπιβαίνει τοῦ ἵππου τοῦ διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν μάχην. Καὶ ποῦ ἵππεύει ; Ὁ ἀπλοῖκός ἀναγνώστης θὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἐξήλ-

θε τῆς ἐκκλησίας, ὅπου τὸν ἀνέμενεν ὁ πολεμικὸς ἵππος τοῦ καὶ ἐκεῖ ἐπέβη αὐτοῦ. Οὐδαμῶς. Ὁ βασιλεὺς, πρόδρομος τῶν κλεφτῶν, οἱ ὅποιοι καθάλλα πᾶν ἔς τὴν ἐκκλησιά, καθάλλα προσκυνοῦνε, ἐπιβαίνει τοῦ ἵππου ἐντὲς τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν στίχον 23, εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους ἀποτείνει τὸν λόγον εἰς τὴν Παναγίαν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους καὶ μόλις εἰς τὸν 27 στίχον ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ διαστροφὴ τοῦ ᾠσματος εἰς τὰς πρὸς τὴν Δέσποιναν καὶ τοὺς ἁγίους ὑποσχέσεις εἶναι δεινотάτη καὶ αὐτόχρημα ἱερόσυλος. Ἐν τῇ γνησίῳ κειμένῳ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ βεβαιῶν, ὅτι θ' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅσα θ' ἀφαιρέσωσιν αὐτοὺς οἱ ἄπιστοι. Καὶ ἡ θεία ὑπόσχεσις εἶναι, ὥς εἶπομεν ἄνωτέρω, ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἐπισφράγις τῶν μεγίστων ἐθνικῶν ἐλπίδων. Ἀλλ' εἰς τὸν διασκευαστὴν δὲν ἤρσαν ταῦτα καὶ ἀντὶ τοῦ Θεοῦ παρουσιάζει τὸν βασιλέα καθησυχάζοντα διὰ τῶν λόγων τούτων τὴν Παναγίαν καὶ τοὺς ἁγίους· οὕτω δὲ διαλύονται ὡς ἀτμός αἱ ἐλπίδες, διότι εἰς τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ἔστω οὗτος καὶ βασιλεὺς, δὲν εἶναι δυνατόν γ' ἀποδοθῇ σημασία ἄλλη, παρὰ μόνον ἡ τῆς ἀπλῆς παραμυθίας καὶ παραμυθίας διαψευδομένης ὑπὸ γεγονότων. Ἄλλως δὲ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πεισθῇ ὁ ἀκούων ὅτι ὁ ταῦτα λέγων ἄνθρωπος γινώσκει πλείονα περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀπὸ τῆς Παναγίας καὶ τοῦ ἁγίου! Καὶ πρῶτα ὑποτίθεται παρηγορῶν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, Ὁχι ἀμέσως μετὰ τὸ φοβερόν μῆνυμα, τὸ ἐπενεγκόν τὴν δεινὴν παραχρήν. Ἀλλ' ἀφήνει τὰς εἰκόνας νὰ ἐξακολουθοῦν ἀνὰ κλαῖν καὶ νὰ χύνουν μαύρα δάκρυα, μεταλαμβάνει καὶ αὐτὸς καὶ ὄλον τοῦ τὸ φουσαῖα, ἐπιβαίνει τοῦ ἵππου τοῦ καὶ ἔπειτα ἐν παρόδῳ ἀπερχόμενος εἰς τὴν μάχην σιρέφει τὸν λόγον πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ τοὺς ἁγίους.

Ἡ θαυμασία κατακλείς τοῦ δημῶδους ᾠσματος·

Πάλαι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς, πάλαι δικὰ σας εἶναι !

ἀντικαθίσταται δι' ἑτέρας γελοιοποιούσης τὴν παράδοσιν, ἥς πρὸ ὀλίγου ἐμνήσθημεν, περὶ τοῦ ἱερέως, τοῦ ἐγκλεισθέντος μετὰ τῶν λειτουργικῶν σκευῶν εἰς κρύπτῃν τῆς Ἀγίας Σοφίας. «Ἐνας πανέμορφος (!) παπᾶς» παραλαμβάνει διὰ νὰ σώσῃ τὸν σταυρὸν, τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἱερὸν δισκοπότηρον, παρακούων εἰς τὸ πρὸ ὀλίγου ἀκουσθὲν θεῖον πρόσταγμα, κατὰ τὸ ὅποτον περὶ τούτων ἄλλη φροντίς ἔπρεπε νὰ ληφθῇ, ν' ἀποσταλῶσι διὰ πλοίων εἰς τὴν Φραγκιάν. Κρατεῖ καὶ τὰ τρία εἰς τὰς χεῖράς του, ἀλλὰ πῶς τὰ κρατεῖ δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ διασαφήσῃ ὁ διορθωτής· πάντες γινώσκομεν ὅτι τὴν ἱερὰν κοινωνίαν ὀφείλει νὰ κρατῇ ὁ ἱερεὺς εὐλαβῶς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν· φαίνεται ὅμως ὅτι τὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον τὰ εἶχεν ὑπὸ μάλῃς.

Ὁ πανέμορφος παπᾶς λοιπόν, τανύων ὀργυιαίας πτέρυγας, ὑψοῦται

εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ διαφεύγει μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν δι' ἑνὸς παραθύρου τῆς ἐκκλησίας. Ἀληθῶς πλαστικωτάτη εἰκὼν ! Ὁ παπᾶς βγάνει μία ὀργυιὰ φτερά, —εἰς τὸ σῶμα, ὑπὸ τὸ ῥάσον ἢ ἐπὶ τοῦ ῥάσου ἄδηλον— ὑψοῦται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τῆς πτήσεως ἀνεμίζουσιν αἱ πτυχαὶ τοῦ ῥάσου του, καὶ αἰφνης φσι! διέπταται δι' ἑνὸς παραθύρου εἴτε θραύων τοὺς ὑαλοπίνακας εἴτε μὴ ἐγγίζων αὐτούς.

Ἀπίστευτα ὄντως παραληρήματα παραπαιούσης διανοίας παρουσιάζόμενα μὲ τὴν θρασεῖαν ἀξίωσιν ν' ἀντικαταστήσωσι τιμαλφῇ κειμήλια τῆς δγμῶδους μούσης.

Γ'.

Τὸ δεύτερον ἄσμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν ὁ ἐκδότης, ὡς παραδείγματος ἐμφαίνοντος τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας του, εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιγραφόμενον « Ἐλευθερία ἢ τυραννία », ἀλλ' ἐν ταῖς προγενεστέραις συλλογαῖς ἀπλῶς « Τῶν Ὀλύμπου ». Εἶναι δηλαδὴ τὸ γνωστότατον ἄσμα:

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαθος, τὰ ὅσα φέρονται μακρῶν,
τὸ ναυπαρνεύεται τὰ σπαθιά μου τὰ ὀνόματά μου ἀποφένια.
Τυρρῆσι δ' ἔγερ' Ὀλυμπος καὶ λῆε τοῦ Κίσαθου
« Μὴ μὲ μαλῶναις, Κίσαθε, μπρὶ τούρκικα πεινῶνα,
ποῦ σὲ πατοῦν οἱ Τούρκισσαις, ταῖς γυναικὶ τῶν Κονιάρων.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρο Ὀλυμπος, ἔς τὸν κόσμον ἐκκουσμένος.
Ἐχω σαράντα δυὸ κορφαῖς, κ' ἐξήντα δυὸ βρυσούλαις,
κάθε κορφή καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης.
Καὶ ἔς τὴν ψηλὴν μου τὴν κορφήν, αἰτός εἶν' καθισμένος,
ὅπου κρατεῖ ἔς τὰ νύχια τοῦ κεφαλὶ ἀντρεπωμένου κτλ.

Τὸ ἄσμα τοῦτο, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης τῶν Ἐθνικῶν Ἀσμάτων τῆς ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, « φέρεται πλημμελῶς ὑφ' ὧν τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοτῶν του » (καὶ παραθέτει ὀνόματα ἐκδοτῶν, τὰ ὁποῖα ἀντιγράφει ἐκ σημειώσεως τῆς συλλογῆς τοῦ Πάσσωδ)· ἐπάγεται δὲ καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς πλημμελείας τῶν προηγουμένων ἐκδόσεων· « καθ' ὅσον ὅχι μόνον στερεῖται » τοῦ σπουδαιότερου μέρους αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μέσου αὐτοῦ συγχέεται μὲ » ἄλλο ποίημα, τὸ τοῦ Χρυσοῦ Ἀητοῦ, καὶ οὕτω ἀντὶ ἀκεραίου ποιήματος. » ἔχομεν δύο μισά· καὶ ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν παρετήρησαν τοῦτο οἱ σοφοὶ προγενέστεροί μου συλλογεῖς ».

Κατάπληξιν ἀληθῶς προξενεῖ ἡ ἀποκάλυψις, τὴν ἐποίαν μετὰ τόσης μετριοφροσύνης ἐκφέρει ὁ ἐκδότης. Ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἁσμάτων ἐν « σύμμικτον εἶδος κάποφώλιον τρέφος »· ἐν ἄσμα κολοβὸν καὶ συγκεκολλημένον ἐκ δύο διαφόρων ἁσμάτων· καὶ οὐδεὶς εἶχεν ἐννοήσει τὸ πρᾶγμα, μέχρις οὐ ἐπελθὼν οὗτος προσέθεσε μὲν τὰ ἐλλείποντα, διὰ δὲ τῆς

κριτικής του ψαλίδος διεχώρισε τὰ αούμφυλα. Καί οὕτω παρέδωκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον δύο ἄρτια ἄσματα ἀντὶ τοῦ ἀμόρφου ἐκείνου τερατουργήματος.

Τὸ παραδοξότερον δ' εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε εἶχεν ἐν νοήσῃ πῶς ἦτο συντεθειμένον τὸ ἄσμα, ἀλλὰ καὶ πάντες ἐθαύμαζον τὴν ὑψηλὴν ἔμπνευσιν καὶ τὰς ποιητικὰς καλλονὰς αὐτοῦ. Ἀρχοῦμεθα εἰς ὀλίγας μόνον μαρτυρίας πρὸς βεβαίωσιν τούτου.

Ὁ ποιητικώτατος τῶν ἱστοριογράφων, ὁ Γάλλος Michelet, πρὸςθέτει ὡς ρητὸν εἰς τὴν ἐπικεφαλίδαν τῆς Ἱστορίας τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου δύο στίχους τοῦ ἄσματος, ἀκριδῶς ἐξ ἐκείνων, οὓς ὁ ἐκδότης τῶν ἐθνικῶν ἄσμάτων ἐξοδεύει θεωρῶν ἴσως αὐτοὺς ἀναξίους τῆς δημώδους Μούσης.

Ὁ ὀνομαστὴς Γερμανὸς λυρικός Γουλιέλμος Μύλλερ, ὁ φιλέλλην ποιητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἄσμάτων, ἀποκαλεῖ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου «Θαυμάσιον ἄσμα» (herrliches Lied).

Ὁ πρῶτος τῶν ἑλληνικῶν ἄσμάτων ἐκδότης Γάλλος Φωριέλ λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀναμφισβητήτου ποιητικοῦ κάλλους· προσθέτει δ' ὅτι διακρίνεται πάντων ἴσως τῶν κλεφτικῶν ἄσμάτων τῆς συλλογῆς του διὰ τὴν ἡγρίαν εὐτολμίαν τῆς ἐπινοήσεως, τὴν ὑπερβαίνειν πρὸς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἀπλοτήτα τοῦ πραγματικοῦ χαρακτῆρος. Εἰσφέρει δ' ἐν παραθεσίσιν ὅτι ὁ Φωριέλ δὲν εἶναι ἐκ τῶν μικροσυλλογῶν, τοὺς ὁποίους μετὰ τόσης περιφρονήσεως ἀνέφερεν ὁ ἐκδότης τῶν ἑθνικῶν ἄσμάτων, ἀλλὰ κριτικὸς δεινός, συγγραφεὺς ἔργα περὶ τῆς προδηγικαυτοῦ καὶ περὶ τῆς ἱπποτικῆς ποιήσεως σφόδρα τιμώμενα.

Τέλος ὁ ὑπατος τῶν ποιητῶν τοῦ 19' αἰῶνος, ὁ Γκαίτε, μετέφρασεν ἐμ μέτρῳ κατὰ λέξιν τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν συλλογὴν του, τὴν ἐπιγραφομένην «Ἐκ ξένων γλωσσῶν», εἰς ἣν ἔχει περιλάβῃ μεταφράσεις εὐαρίθμων ἀριστουργημάτων ἀλλογλώσσων.

Ἄν τὸ ἄσμα τοῦτο, τὸ καταγγελλόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδότης ὡς ἑλλιπὲς καὶ στερούμενον ἐνότητος, τοσοῦτον ἐπληρέθη ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν διὰ ποιητικὰς βεβαίως καλλονὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἴσχυσε νὰ ἐξαφανίσῃ ἡ ἀποκαλυπτομένη παραφθορὰ αὐτοῦ, εὐλογος ἦτο ἡ προσδοκία, ὅτι τὰ δύο ἐξ αὐτοῦ ἀποτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκδότης ἄρτια ἄσματα θὰ ἦσαν ὑπέροχα ἀριστοτεχνήματα.

Καὶ ὅμως ὁ θησαυρὸς μετεβλήθη εἰς ἀνθρακας! Τῶν δύο ἐκείνων ἄσμάτων τὸ μὲν ἐν εἶναι ἀνόητον, τὸ δὲ ἕτερον αὐτόχρημα βδελυρόν.

Τοῦ πρώτου ἡ ἀρχὴ ἀφέθη, ὡς τὸ παρεθέσαμεν ἀνωτέρω παραλαμβάνοντες ἐκ τοῦ Φωριέλ καὶ τοῦ Πάσσωδ (ὑπ' ἀριθμὸν 131). Ὁ ἐκδότης παρενέβαλε μόνον εἰς αὐτὸ ὀλίγους τινὰς στίχους ληφθέντας ἐκ παραλλαγῆς, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πάσσωδ (ἀριθ. 132) δημοσιευθείσης. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ στίχου

«Καὶ εἰς τὴν ψηλὴ μου τὴν κορυφὴν αἰτὸς εἶν' καθισμένος» ἄρχεται ἡ μεταβολή. Παραλείπεται ἡ θαυμασία ἀποστροφή τῆς κεφαλῆς τοῦ κλέφτη πρὸς τὸν αἰτὸν.

Φάγε, πουλί, τὰ νιάτα μου, φάγε καὶ τὴν ἀντρεία μου,
νὰ κάμῃς πῆχη τὸ φτερό καὶ πιθαμὴ τὸ νόχι κτλ.

Ὁ αἰτὸς μεταβάλλεται εἰς αἰτὸν δικέφαλον καὶ ἡ κεφαλὴ, τὴν ὁποίαν κρατεῖ εἰς τοὺς ὄνυχας, δὲν εἶναι ἀνωνόμου τινὸς κλέφτου, ἀλλὰ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ 'ς τὴ ψιλὴ (:) μου τὴν κορυφὴν, 'ς τὸν Ἄη Ἡλιά 'ς τὴ ράχη,
κουρνιάζει κι' ἀντρεῖσεται αἰτὸς μὲ δυὸ κεφάλια,
καὶ μέσ' 'ς τὰ νόχια του κρατᾷ βασιλικὸ κεφάλι,
καὶ κάθε μέρα τὴν αὐγὴν, 'ς τὸ κρούξιμο τοῦ ἡλίου,
κυττάει τὴν Ἀγία Σοφία καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.

Ἐν πρώτοις εἰς τοὺς στίχους τούτους διεγείρει ἀπορίαν ἀνακρίβεια περὶ τὴν παρατήρησιν φυσικοῦ φαινομένου, εἰς ἣν οἱ ἐν μέσῳ τῆς φύσεως ζῶντες ποιηταὶ τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων ἀδύνατον ἦτο νὰ υποπέσωσιν. Ἐκ τῆς κορυφῆς δηλαδὴ τοῦ Ὀλύμπου ὁ αἰτὸς βλέπει τὴν Ἀγίαν Σοφίαν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ('ς τὸ κρούξιμο τοῦ ἡλίου, ἐνθ' ὁ θελὼν ἐξ ἀπόπτου νὰ διακρίνῃ τὰ πόρρω κείμενα δὲν περιμένει τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. ὅτε θορυπῶνται ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων ὁ βαίζων, ἀλλὰ ἀποσπασθεὶς εἰς ταῦτα προσοφθαλμῶς νὰ φάνῃ ὁ ἀνατέλλων ἥλιος. Ὅθεν ὁ δημοτικὸς ποιητὴς θῶν ἔειπε: «Καὶ κάθε μέρα τὸ ταχύ, πριχοῦ νὰ κρούξῃ ὁ ἥλιος».

Ἀλλὰ τὸ ψευδὲς καὶ ἀνόητον εἰς τὸ παραπομπικὸν τοῦτο τοῦ δημοτικοῦ ᾠσματος εἶναι ἡ παράστασις τοῦ αἰτοῦ (καὶ αἰτοῦ μάλιστα δικεφάλου, τοῦ ἐμβλήματος τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας), ὡς κρατοῦντος εἰς τοὺς ὄνυχάς του τὴν βασιλικὴν κεφαλὴν. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ δείξῃ στοργὴν καὶ εὐλάβειαν πρὸς αὐτήν. Οἱ αἰτοὶ ὅμως εἰς τοὺς ὄνυχάς των κρατοῦσιν οὕτω μόνον τὰ θνητιμαῖα, τὰ ὅποια πρόκειται νὰ σπαράξωσιν. Ὅσάκις δὲ ἐκτελοῦσιν ἔργα φύλακος, αἱ δημῳδοὶ δοξασαί τοὺς παριστῶσι σκέποντας πάντοτε διὰ τῶν πτερύγων αὐτῶν τοὺς φυλασσομένους. Οὕτω λόγου χάριν, κατὰ τὰ συναξάρια, τοὺς νεκροὺς πολλῶν ἁγίων σκέπει διὰ τῶν πτερύγων καὶ φυλάσσει ἀπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων αἰτὸς ὑπερπετόμενος (βλ. τοὺς Βίους Ἀγίων, τῆς ἐκδόσεως τῶν Βολλανδιστῶν, τῆς 4ης Μαΐου σ. 465, τῆς 7ης Μαΐου σ. 202, 231, τῆς 7ης Ὀκτωβρίου σ. 838, 867, 869). Συνηθέσταται δ' εἶναι αἱ βυζαντιναὶ παραδόσεις περὶ αἰτῶν, οἵτινες ὑπερτείνοντες τὰς πτέρυγας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μελλόντων βασιλέων ἐσκεπον αὐτούς ¹⁾).

1) Πρότυπον τῶν τοιούτων παραδόσεων εἶναι ἡ ἀρχαία μακεδονικὴ περὶ τοῦ Πτολε-

Είναι πρόδηλον ὅτι προσθήκη τοιαύτη, ἀντικειμένη εἰς τὰς δημώδεις παραστάσεις καὶ τὸ ἄσμα παραμορφοῦσα, εἶναι δημιούργημα τοῦ ἐκδότου. Οὗτος οἰκτρῶς παρεξηγήσας τοὺς λόγους τοῦ κλέφτου πρὸς τὸν ἀετὸν, περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω, γήθελθε νὰ διορθώσῃ τὸ ἄσμα καὶ κατέστρεψεν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ βεβήλωσις αὕτη εἶναι μὴδὲν παραδαλλομένη πρὸς τὴν βδελυρέτητα, ἣν ἔχει ἄλλο πλαστούργημα αὐτοῦ, ὅπερ παρουσιάζει ὡς τὸ ἄρτιον δῆθεν ἄσμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἥμισυ μέρος εἶχε συγκολληθῇ, ὡς ἰσχυρίζεται, εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς :

Χρυσὸς ἀετὸς ἐκάθονταν σὲ κλέφτικα λημέρια,
καὶ κράταγε στὰ πόδια του κεφάλι ἀντρειωμένου.
Βολαῖς βολαῖς τὸ τσίμπας, βολαῖς βολαῖς τοῦ λέγει·
«Κεφάλι κακοκέφαλο κι' ἀνέγνωμο κεφάλι,
τί μαναστήρια πάτησες, τί ρημοκλήσια πῆρες
καὶ βρίσκεις 'ς τὰ νύχια μου, 'ς τὰ νυχσπόδαρά μου;

Τὸ κεφάλι ἀποκρίνεται, ὅτι ἐπολέμησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη τοὺς Τούρκους ὡς κλέφτης καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐφόνευσεν. Πρὸς ταῦτα ὁ ἀετὸς λέγει :

«Κάλλια νὰ φάω τὰ νύχια καὶ νὰ φάω ἐσένα.

Ἐνῶ πρὸ ὀλίγου «βολαῖς βολαῖς τὸ τσίμπας». Ἀλλὰ τὸ κεφάλι, μὴ θέλων νὰ ὑστερήσῃ εἰς τὰς φιλοφρονήσεις, ἐπιμόνως παροτρύνει τὸ ἄρτιον :

«Φάγε, πουλί, τὰς σάρκαίς μου, ΚΑΙ ΡΟΥΦΑ ΤΑ ΜΥΕΛΑ ΜΟΥ,
νὰ κάνεις πῆχυν τὸ φτερό καὶ πῆχυν τὸ νύχι,
κι' ὅταν τὸ σώσης τὸ φαγὰί μου, γὰρ τοῦ γυρεῦω
τὸ μαῦρο μου καύκαλο βαθιὰ νὰ μοῦ το θάψῃς 1)
'ς τοῦ Ἐλυμποῦ τὴ πλιό ψηλὴ κι' ἀπάτητη κορφοθλά,
νὰ μὴν το βρῇ ἡ Ἀρβανιτιά καὶ μοῦ τὸ μαρτυρέψῃ
καὶ μοῦ τὸ πᾶν 'ς τὰ Γιάννινα, 'ς τὴ θύρα τοῦ βεζύρη.

Ταῦτα εἶναι τυπωμένα εἰς τὴν σελ. 112 τοῦ βιβλίου· εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ἀκριδῶς ἡ σελίς, διότι εὐλόγως δύναται ν' ἀπιστήσῃ πᾶς εἰς τοιαύτην μυσαρὰν παραφθοράν, ἣν θὰ ὑπέθετεν, ὅτι μόνον ἔμπνευσις Καννιδάλου ἦτο ἱκανὴ ν' ἀπεργασθῇ, εἰς τὴν παραφθοράν τοῦ θαυμασίου στίχου :

Φάγε, πουλί, τὰ νιάτα μου, φάγε καὶ τὴν ἀντριά μου.

Καὶ τίνας ἔνεκα παροτρύνει τὸν ἀετὸν ἡ κεφαλὴ; Ὅπως παράσχη

μαίου (Σουῖδ. λ. Λᾶγος). Ἐκ ταύτης ἐπλάσθησαν ὁμοίαι περὶ τοῦ Ταρκυνίου (Livy. I. 31), τοῦ Αὔγουστου (Tren. ἀποσπάσματα ἀνωνύμου Βυζαντινοῦ 1880 σ. 30), τοῦ Τιβερίου (Sueton. Tiber. 14) καὶ περὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ (Θεοφάν. σ. 160-1 Βόννης. Γεώργ. ἁμαρτωλὸς Δ'. 20? σ. 505-6 Muralt. Λέων γραμματ. σ. 167 B. Μιχ. Γλυκᾶς Δ'. σ. 546 B. Νικηφόρ. ΙΕ'. 1), Φιλιππικοῦ (Γεώργ. ἁμαρ., Δ'. 242, 243 σ. 621—624 M.), Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο (Μ. Γλυκᾶς Δ'. σ. 546 B.) καὶ ἄλλων τινῶν.

1) Στίχος χωλός.

τὴν βρῶσιν τῶν σαρκῶν ὡς ἄμοιβὴν διὰ μίαν χάριν, τὴν ὁποίαν ζητεῖ. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀπογυμνώσῃ τῶν σαρκῶν αὐτήν, νὰ θάψῃ τὰ ὅσῃ τοῦ κρανίου ὁ ἀετὸς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, ἵνα μὴ εὐρόντες αὐτὰ οἱ Ἀλβανοὶ τὰ βασανίσουν καὶ τὰ κομίσουν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ! Περιττὴ δὲλως προφύλαξις ! Οὐδέποτε ἠκούσθη, διὰ ἀπεκόμισάν ποτε Ἀλβανοὶ ἢ Τούρκοι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας των γυμνά ὅσῃ. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ ταφή ὁστῶν θεωρεῖται ἔκτροπος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις τοῦναντίον τῶν τεθαμμένων πρὸ ἐτῶν εὐσεβὲς καθήκον θεωρεῖ ν' ἀνασκάπτῃ τοὺς τάφους πρὸς ἀνακομιδὴν τῶν ὁστῶν εἰς τὴν ὀστεοθήκην τοῦ νεκροταφείου.

Ἀπετόλμησε δὲ ὁ ἐκδότης τοιαύτην τοῦ ἄσματος διαστροφὴν, διότι δὲν ἐνόησεν αὐτό. Μὴ δυνηθεὶς νὰ διαγνώσῃ τὴν συνάφειαν καὶ τὸν στενὸν ἐσωτερικὸν σύνδεσμον τοῦ πρώτου ἡμίσεος μέρους τοῦ ἄσματος, τοῦ ἀναφέροντος τὴν ἔριν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισάδου, καὶ τοῦ δευτέρου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ διάλογος τοῦ ἀετοῦ καὶ τοῦ κλέφτη, ὑπέλαβεν ὅτι ἀπετελέσθη ἐκ ἑξὺ ἄσμάτων κακῶς συναρμολογηθέντων καὶ διχάσας αὐτὸ ἀπεπειράθη νὰ συμπληρώσῃ κατ' ἰδίαν ἐπίνοιαν τ' ἀπολειφθέντα τεμάχια.

Ἀλλὰ τὸ ἄσμα εἶναι διάπυρος ὕμνος τῆς κλεφτουργίας. Ἀφοῦ ἐξαίρει πρῶτον τὰ ἐνδαιτήματα τῶν κλεπτῶν διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ τοῦ ὑπερόχου μεγαλείου τοῦ ἔθνους Ὀλύμπου, ὅστις προσφυέστατα ἐξελέχθη ὡς τὸ τελειότατον καὶ ἀκραιφνέστατον πρότυπον τῶν τοιούτων ἐνδαιτημάτων, μεταδίδει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν τῶν ἐν αὐτοῖς διαιτωμένων κλεπτῶν, διατυπωμένην εἰς διάλογον ἀετοῦ, ἐν ταῖς κορυφαῖς τοῦ Ὀλύμπου φωλεύοντος, καὶ τῆς κερκλῆς κλέφτου, φονευθέντος ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Τούρκους. Διότι τὸ πλεονεχὲς τῶν πράξεων εἶναι ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τῆς ἀκραίφνου ἑλληνικῆς ποιήσεως ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον.

Ἀσθενὴς καὶ ἄχρους θὰ ἦτο ἡ γενικὴ ἀπρίθμησις ἀνδραγαθημάτων τῶν κλεπτῶν καὶ ψυχρὰ τᾶριστα ἐνθουσιώδη ἐγκώμια. Ἀντὶ τούτων ὁ ποιητὴς τοῦ λαοῦ παρεισάγει ἀνώνυμον κλέπτην, ἀναφέροντα τοὺς τόπους, ὅπου ἐπολέμει, καὶ τὸ ἀνὰριθμον πλῆθος τῶν Τούρκων, οὓς ἐφόνευσε, καὶ τῶν χωρίων αὐτῶν, ἅτινα ἐνέπρησε, μέχρις ὅτου ἦλθε καὶ αὐτοῦ ἡ σειρά καὶ εὗρεν εὐδαίμονα θάνατον πεσὼν εἰς τὸν πόλεμον. Ἀποκορυφούται δὲ τὸ ἄσμα εἰς ἐξοχὸν πανηγυρισμὸν τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τοῦ κλέφτου διὰ μεταφορᾶς τολμηροτάτης μὲν, ἀλλὰ καὶ ποιητικωτάτης, στηριζομένης δ' εἰς τὴν δημώδη δοξασίαν, καθ' ἣν αἱ ιδιότητες, τὰς ὁποίας εἶχε πᾶν σῶμα προτοῦ μεταβληθῇ εἰς τροφήν, μεταδίδονται εἰς τὸν γευόμενον. Ἀντὶ νὰ εἴπῃ διὰ τὴν ὁρμὴν τοῦ κλέφτου ὁμοιάζει πρὸς τὴν πτήσιν τοῦ ἀετοῦ καὶ ἡ ῥώμη του πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν ὀνύχων αὐτοῦ λέγει, διὰ ὅτι ὁ ἀετὸς ἔχει σθεναρὰς πτέρυγας καὶ χαλυδίνους ὀνύχας, διότι τὰς ιδιότητας ταύτας προσλαμβάνει ἐσθίων τοὺς

νεκρούς τῶν κλεφτῶν. Καὶ δὲν τὸ λέγει ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ παριστᾷ πλαστικῶς ὡς γινόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀκροατοῦ.

Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσητε ἴσως, τίνα λόγον ἔχει ἡ τοιαύτη τῶν ἐθνικῶν ἁσμάτων παραχάραξις; Μήπως ὑποκρύπτει σκοπὸν τίνα ὑπουργὸν καὶ ὀλέθριον; Διότι εὐνόητος ῥὰ ἦτο, μόνον ἂν ἀπειργάζετο ταύτην μισέλλην τις κακῆς πίστεως λόγιος, προσπκθὼν νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ποίησις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἄξεστος, χυδαία καὶ ἀναξία νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ἀλλὰ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἐκδότου οὐδεὶς ἐπιχειρεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ. Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν τοιαύτην σχολιὰν ἐξέλεξε μέθοδον, ἡμεῖς τοῦλάχιστον νομίζομεν ὅτι εἶναι ἄλλος, πολλῶ ἀπλούστερος.

Ὁ ἐκδότης ἀνέλαβε νὰ καταρτίσῃ συλλογὴν δημοτικῶν ἁσμάτων· ἐφιλοδόξει δὲ νὰ παρουσιάσῃ ἔργον τελειότερον τῆς πρώτης ὑπὸ τῆς ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ δημοσιευθείσης συλλογῆς. Νὰ περιορισθῇ εἰς ἀπλὴν ἀντιγραφὴν ἁσμάτων ἐκ τῶν προχείρων συλλογῶν τοῦ Πάσσωβ καὶ τοῦ Ἀραβαντινοῦ δὲν τῷ ἐπέτρεπεν ἡ φιλοτιμία του. Ἀλλὰ πάλιν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ δαπανήσῃ τὸν πολύτιμον χρόνον του εἰς μελέτας δυσσευρέτων συλλογῶν καὶ εἰς περισυλλογὴν δημοτικῶν ἁσμάτων ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ; Ἀντὶ νὰ κατατρίβεται εἰς τὴν αὐτὴν ἀναξίαν αὐτοῦ ἀσχολίαν, δὲν ἦτο προτιμότερον καὶ ἀκοπώτερον νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸς ἁσματα καὶ νὰ δημοσιεύσῃ τὰ ὑπάρχοντα, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι καλλυτέραν ἡ ἀπεργαζομένη νὰ δοξάσῃ τὸ ἔθνος, εἰς ὃ μετ' αὐτὰ παρρησίας ἐξεχώρει τὴν πατρότητα αὐτῶν;

Ἡ πείρα, ἣν κέκτηται, ὡς ζῆλος καὶ ἀνατρυφὴς ἐν Ἡλείῳ, τῇ κοιτίδι ταύτῃ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως (βλ. σ. 6). ἦτο ἐγγύησις ἱκανὴ ὅτι ἠδύνατο, καὶ τῆς ποιητικῆς ἰδιοφυΐας του προσεπικουρούσης, νὰ δημιουργήσῃ ποιήματα πολλῶ ἀνώτερα καὶ ὑψιπετέστερα τῶν προϊόντων τῆς ἀκαλλιέργητου φαντασίας ἀγροίκων ποιμένων καὶ ἀποχειροδιώτων ἀνθρώπων. Μήπως πρὸ ἐνὸς αἰῶνος καὶ πλέον δὲν ἐπαρουσίασεν ὁ Μάκφερσων ὡς ἐθνικὰ κελτικά ἁσματα τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα, τὰ ὅποια ὁμοῦς ἐθαύμασαν ὑπολαμβάνοντες αὐτὰ δημῶδη ποιητὰ διὰσθημοι, ὡς ὁ Βύρων καὶ ὁ Μυσσέ;

Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ ἐκδότου ἦτο δυστυχῶς ὑποδεεστέρα τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως. Καὶ αὐτὸς μὲν εὐχεταί μετριοφρόνως ἵνα «ἄλλος, ἱκανώτερος, μᾶλλον πεπειραμένος καὶ κριτικώτερος αὐτοῦ φέρῃ τὸ μέγα ἀληθὲς τοῦτο ἔργον εἰς πέρας». Εἰς ἡμᾶς δὲ ἅς ἐπιτραπῇ νὰ εὐχρηθῶμεν, ὅπως τὸ ἔργον αὐτοῦ χρησιμεύσῃ ὡς διδακτικώτατον παράδειγμα πρὸς ἀποτροπὴν ἀπὸ παραπλησιῶν ἐγχειρημάτων, καθ' ὃν περίπου τρόπον τῶν μεθυόντων εἰλώτων ἢ θεᾷ ἀπέτρεπεν, ὡς λέγεται, τοὺς νέους τῶν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῆς μέθης.